

Dalaröbranden

30 september 1890

SC291
2024

Tisdagen den 30 september 1890 startade en förödande brand på Dalarö.

Vid ångbåtsbryggan låg Dalarö Hotell, som ägdes av målarmästare Martin Eklund. Den som drev hotellet var restauratrisen Octavia Hultman.

På vindsvåningen bodde en kvinna som skötte två små barn. Efter att ha lämnat rummet i något ärende slog rök och lågor mot henne. Hon skyndade tillbaka och hämtade barnen och spring ned i huset och larmade. Några sekunder senare stod hotellets tak i lågor.

Brandsprutorna på Dalarö anlände under brandmästare Söderlunds ledning.

Vid tidpunkten för branden blåste det en kraftig storm från väst. Gnistorna från hotelltaget hotade nu annexet (Stenhuset) norr om hotellet. Mellan Hotellet och annexet fanns ett stort upplag av ved och annan lättantändlig bråte. Det blev nu en kamp om tiden att hindra branden att nå Stenhuset. Under stora ansträngningar lyckade man förhindra eldens framfart och Stenhuset räddades.

Karta från 1877

21 Hotellet

43 Bergström

Ångbåtsbryggan

44 Anders Olsson

50 Ryman

49 Anders Olsson lager/butik

45 Haddorf

46 Karl Johan Spegel

47 Österman

48 Österman

Lotsuppassningshuset

Delar av Lots- och tullbryggan

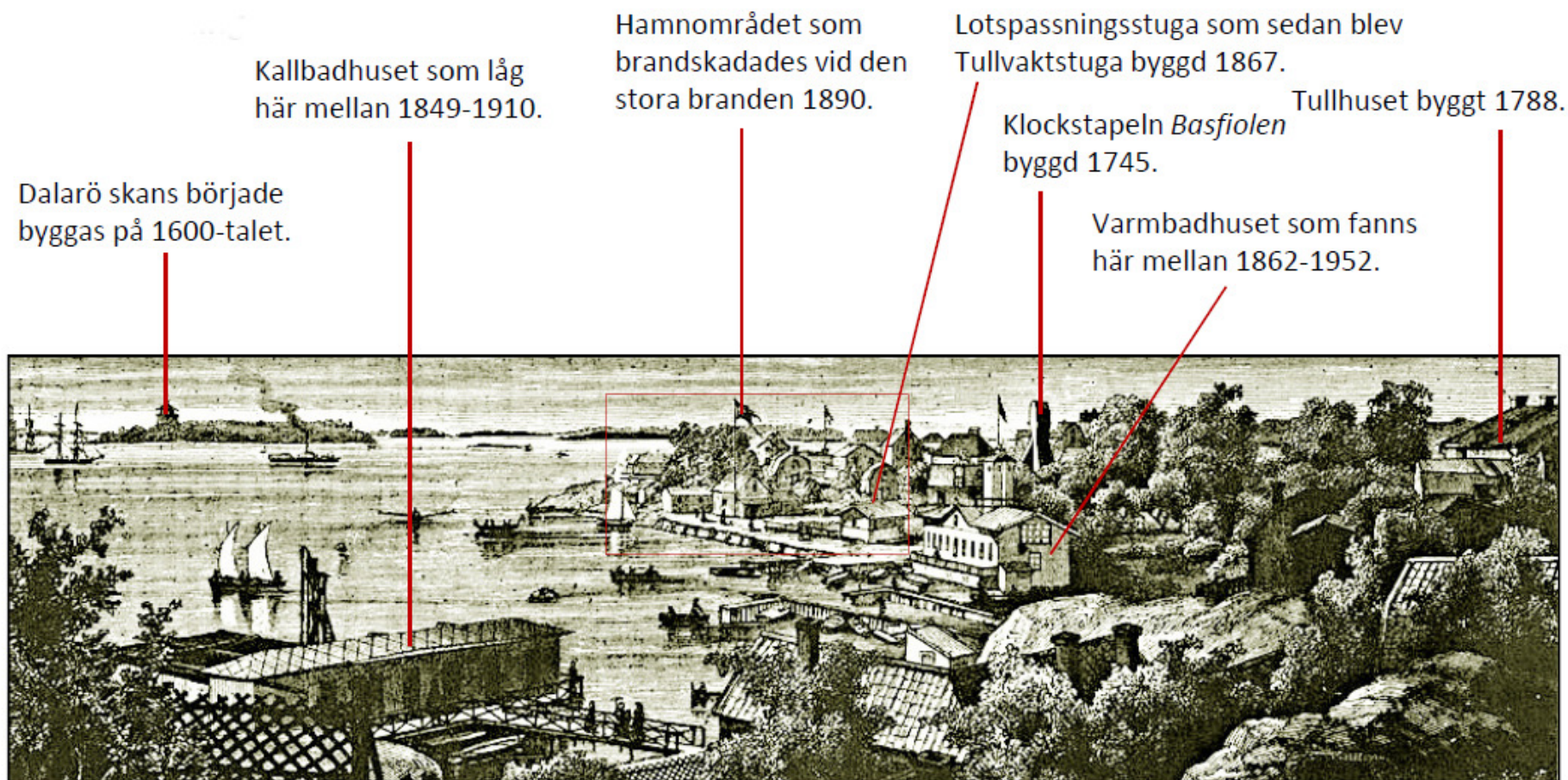

Vy mot Fiskarhamnen 19 år innan branden.
Målning av C. S. Hallbeck 18° 1.

21 Hotellet	50 Ryman
43 Bergström	49 Anders Olsson lager/butik
44 Anders Olsson	45 Haddorf
46 Karl Johan Spegel	47 Österman
	48 Österman

Mer om byggnaderna i Fiskarhamnen.

Vy mot Fiskarhamnen 19 år innan branden.
Målning av C. S. Hallbeck 18° 1.

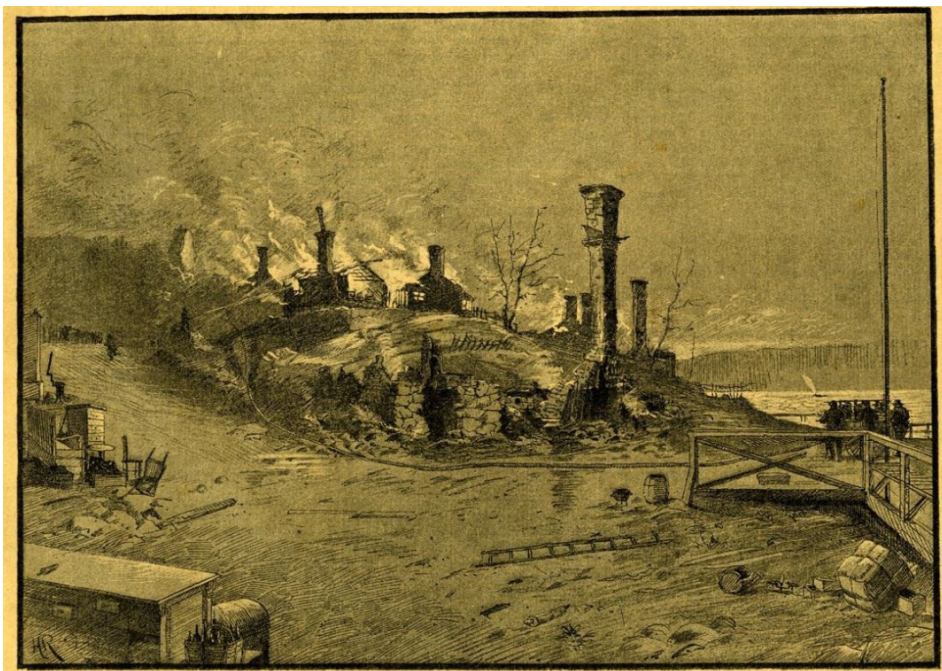
Artikel från tidningen Svenska Familj-Journalen 1890.

Föga kunde vi då ana, att platsen inom kort skulle tilldraga sig en så sorglig uppmärksamhet som nu skett, då tisdagen den 30 sistl. september en god del af byggnaderna på de för stockholmarna så kära sommarstället blefvo lågornas rof. Den dagen rasade en häftig storm, hvilket gjorde det ytterst sannolikt att en våldeld icke skulle kunna begränsas inom måttligt omfång. Då underrättelsen om branden nådde Stockholm, vågade man icke heller hysa stora förhoppningar att något skulle kunna räddas, hvarför det är så mycket berömvärdare att olyckan kunde inskränkas till endast ett tiotal byggnader. Emellertid beordrade vi genast efter erhållen underrättelse om eldens utbrott en tecknare till platsen och kunde således här erbjuda våra läsare ett par bilder, från olika sidor tagna, af olycksstället, så väl under som efter eldsvådan.

Bilderna till artikeln finns på näst sida.

Detta är inte en kopia av
Familj-Journalen 1890.

**Originalteckningar av
Henrik (Henry) Reuterdahl
(1870-1925) i Svenska Familj-Journalen/Svea nr. 42,
från 18 oktober 1890.**

**Vy från Hotellbryggan och Odinsvägen över
brandområdet bort mot Tullbryggan. I förgrunden
t.v. syns möbler och del av inredningen från
Hultmans hotell.**

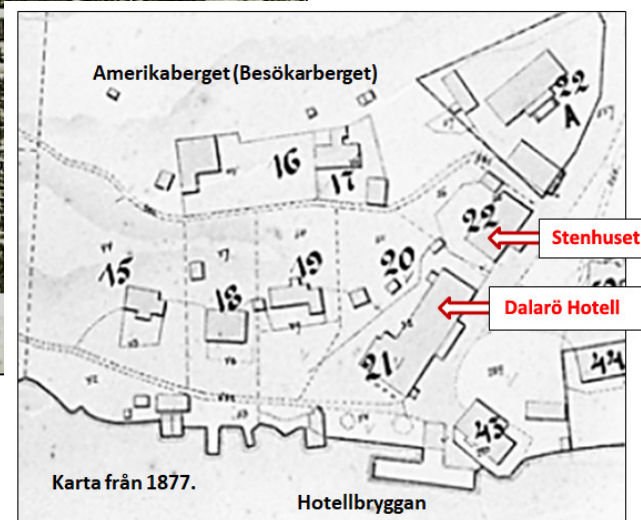
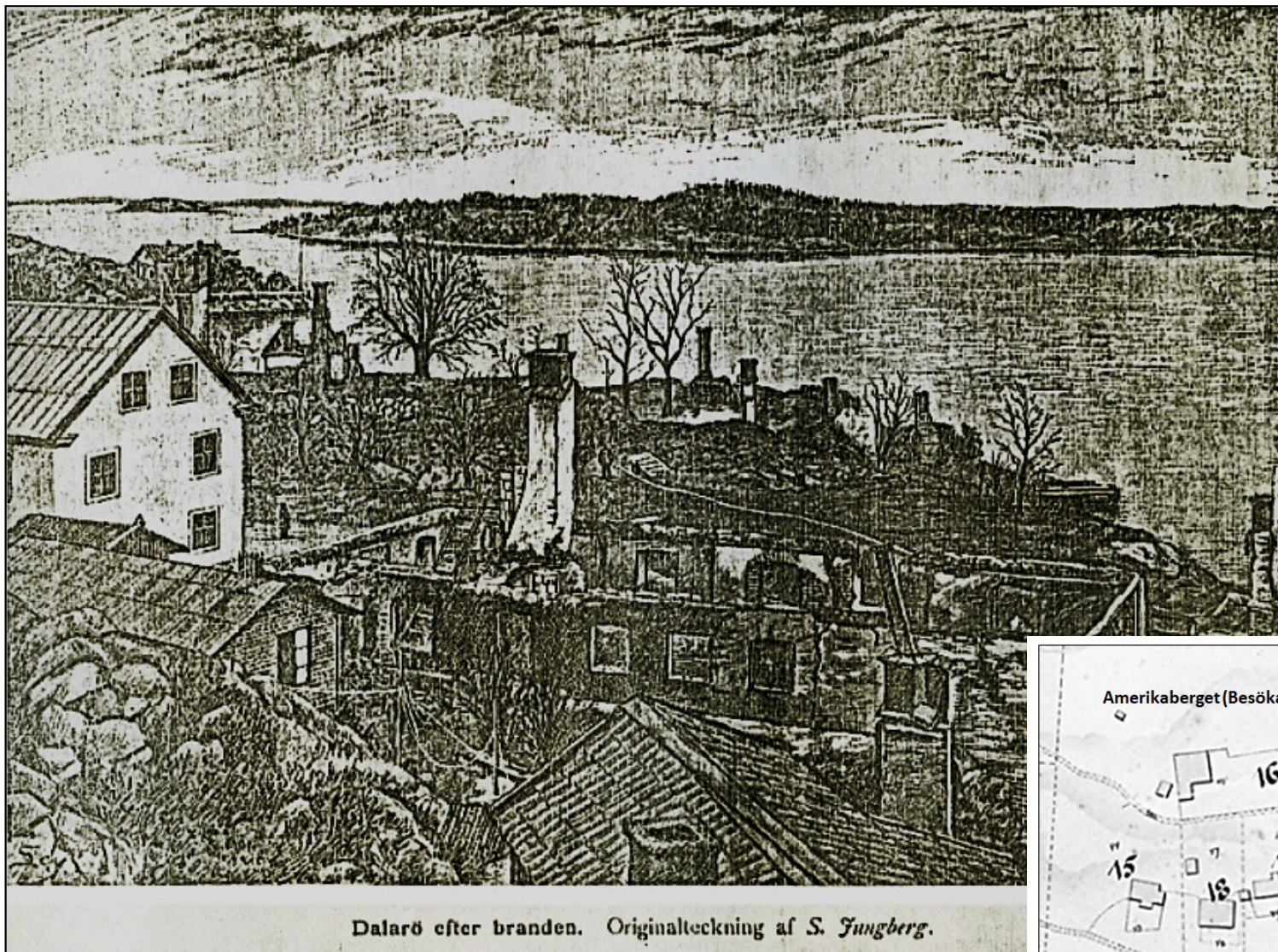

**Vy över brandområdet sett från Tullbacken i
bakgrunden skymtas den stora villan Nordamerika
uppkallad efter byggherren Lars Gustav Johansson
(1842-1902) som i sin ungdom bodde i Amerika.**

Dalarö Hotell med Stenhuset i bakgrunden.

Från Dalarö under och efter branden. Originalteckningar för Svea af H. R.

Teckning gjord från Amerikaberget mot Fiskarhamnen, här syns att hotellet var hårt brandskadat. Till vänster syns Stenhuset som klarade sig helt från branden.

- 21 = Målarmästaren Martin Eklund, Stockholm. Oktavia Hultmans löseegendom försäkrad 10000:- + 15000:- för hotellet
- 22 = Patron Carl Gustaf Berg. Ej brandhärjat
- 43 = Arbetaren Johan Abraham Bergström. Oförsäkrad. Bodde på Hotellet 1891-1895
- 44 = Handlaren Anders Olsson
- 49 = Handlaren Anders Olsson } Försäkrade 48 000:-
- 45 = Änkefru Johanna Haddorf. Försäkrad 2000:-
- 46 = Tullvaktmästare Karl Johan Spegel. Försäkrad 3000:-
- 47 = Mamsell Anna Sofia Österman
- 48 = Sofia Charlotta Andersson
- 48A = Charlotta Sofia Kristina Österman, Matilda Fredrika Augusta Vogt
- 50 = Jaktbåtsman Gustaf Ferdinand Ryman. Flyttade in på tomt nr 5.

Den förlust eldevådan förorsakat kunna vi för närvarande ej med visshet uppgifva. Hos bolaget Fænix voro brandförsäkrade fröken O. Hultmans löseegendom för 10,000 och hotellet för 15,000 kr. samt enkefru Carlströms för 3,000 kr., hvilken försäkring dock till största delen var reassurerad, i Skandia voro försäkrade handlanden Olssons byggnader och lager för 48,000 kr., tullvaktmästaren Spegels byggnad för 3,000 kr. och enkefru Haddorfs för 2,000 kr. Hr Bergström hade ej sin egendom försäkrad.

1891

Hotellet som enligt tidningsuppgifter var försäkrat till 15.000 kr byggs upp igen. Den 4:e juni tog man åter emot gäster enl. annons i Dagens nyheter. Under hela 1890-talet ansvarade mamsell Hultman för hotellet.

Reassurerad = återförsäkrad

**Drygt 9 månader efter branden
stod det nya hotellet färdigt.**

Dalarö nya hotell, som blifvit uppfördt på samma ställe som det gamla, var, såsom af annonser i flertalet af hufvudstadens tidningar kunnat inhemtas, fullt färdigt den 1 dennes efter att delvis hafva sedan pingsttiden varit upplåtet för allmänheten. Det är betydligt större än det nedbrunna, innehåller schweizeri och tre matsalar, tre verandor och sexton gästrum samt är uppfördt af sten i två våningar. Hotellet innehafves af den förra restauratrisen fröken Octavia Hultman.

Återuppbyggnad av Dalarö Hotell efter branden 1891

Dalarö Hotell 10 år efter branden.

Även om brandens framfart var förödande så var det trots allt en liten del av Dalarö som förstördes. Och lyckligtvis var den ingen människa som fick sätta livet till eller skadades.

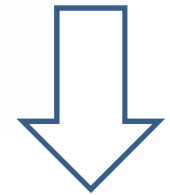

Hotellbryggan.

Fiskarhamnen.

Brandområdet

Tidningsklipp om branden

Eldsvådan å Dalarö. Härom läses om i Stockholms Dagblad:

När ångaren Dalaröström i går strax efter kl. 10 på morgonen afgick från Dalarö, en half timme senare angjorde Smådalarö, mottog den der underrättelsen, att en häftig eldsvåda rasade på Dalarö. Detta meddelande väckte vid ångfartygets ankomst till hufvudstaden stor uppmärksamhet kårstades, och öfverdrifna rykten om händelsen voro snart i omlopp. Strax efter kl. 1 ingingo till oss de första koaphändiga underrättelserna om eldsvådan. Sedermåra gjorde den häftiga stormen såväl telegraf- som telefonförbindelsen mellan Dalarö och hufvudstaden obrukbara.

En af våra referenter, hvilken sändes till Dalarö för att inhämta underrättelser, meddelar följande skildring öfver förloppet af olyckshändelsen.

I öfversta våningen å det hr Martin Eklund i Stockholm tillhöriga Hultmans hotell, beläget strax vid ångbåtsbryggan, bodde bland annat en amma, som skötte två små barn. Då qvinnan i något ärendes kl. en kvart öfver 10 på morgonen lemnade rummet och kom ut på vinden, eloge rök och lågor emot henne. Hon skyndade genast in igen, tog de afklädda barnen i sina armar och skyndade ned i huset samt gjorde allarm.

Några ögonblick derefter stod hotellets tak i ljusan låga. Förkräckelsen vardt helt naturligt stor med hänseende till den häftiga vestliga storm, hvilken genast förde gnistora vidt omkring från det brinnande huset. Dalarösprutorna, hvilka fram på dagen skulle ut på manöver, anlände under brandmästaren Söderlunds ledning så fort sig göra lät till brandstället, men tyvärr visade det sig snart, att det rasande elementet ej så lätt skulle låta botvioga sig. Hotellet var som bekant uppfördt af sten och påst intill detsamma låg en annexbyggnad, likaledes af sten; men mellan dessa båda hus befunno sig stora upplag af ved och lättantändligt bråte, och den första och synnerligen svåra uppgiften blef nu att hindra eldens spridande åt sidan, hvilket och under stora ansträngningar lyckades.

Stormen strök hvinande i riktning tvärs öfver Odenvägen, på hvare andra sida nere vid sjön lågo, som man vet, en mängd gårdar med träbyggnader samt litet högre upp klockstapelns på en kulle och bakom den samma kyrkan. Det var på detta håll man med stigande förkräckelse motsåg den, som det inom kort blef tydligt, oundvikliga faran. Det dröjde icke länge, innan lösgjorda eldtungor slungades öfver vägen och satte arbetaren Bergströms midt emot hotellet belägna villa i brand. Båda de sålunda antända byggnaderna voro snart förlorade, och de öster om dem liggande gårdarnes öde syntes blott allt för klart vara gifvet. Ty stormen aftog ej, utan växte snarare i styrka.

Under det att möbler och annat lösöre med bråskande ifver flyttades ut ur de antända husen, sträckte elden girigt ut sina företörande armar till grannbyggnaderna. Här var det ej mödan lönt att söka släcka, det gälde blott att om möjligt sätta en gräns för förödelser.

En half timme efter den första brandsigalen var hela det nyss landtligt lugna Dalarö i allmän uppständelse, och förvirringen var obeskriplig.

Utom de tre Dalarösprutorerna med uppfordrigsverk hade släckningshjälp anländt från Sandemår, hvarjemte sådan äfven requirerats från Stockholm.

En förvårande omständighet var svårigheten att i hast skaffa tillräckligt manstarkt och dugligt folk för släckningsarbetet.

Trots de mest energiska ansträngningar spred elden sig med förfärande hast och våldsamhet. Från hr Bergströms hus kastade den sig öfver handlanden Anders Olesons villa, derifrån till f. d. vaktmästaren Rymans hus, och vidare, nästan innan man hann observera det, angreps lågorna hr And. Olesons bostadshus med deruti inrymd diverseshandel, derefter enkefru Haddorps villa, så tullvaktmästaren Spege's hus, fröknarna Östermans tvänne gårdar samt slutligen lotsuppsyningshuset. Lotsbron blef svårt ramponerad och äfven ångbåtsbryggan skadades betydligt.

Vid femtiden anlände genom bolaget Phœnix' försorg från hufvudstaden fem sprutor med slangar. Man hade då redan lyckats begränsa elden. Alla de här ofvan angifna byggnaderna voro emellertid nu antingen redan ruiner eller vigda åt fullständig undergång. Klockstapeln, i hvass topp lågerna en stund fladdrade, stod kvar i det närmaste oskadd och kyrkan hade icke alle berörts af elden.

Emellertid fortsattes släckningsarbetet med oförminskad energi, och detta var sannerligen behöfligt, ty stormen hotade hvarje ögonblick att föra gnistor och bränder till grannbyggnaderna.

På några timmar hade sålunda den täcka och tilldragande Dalaröstranden vid vestra udden förvandlats till en dyster tafia af förödelser. Ur de till grunden ödelagda tolf byggnaderna höjde sig endast några raserade murar och svartotade vacklande skorstenspipor. Och längre upp på ön i synnerhet utmed hufvudgatan lågo möbler, sängkläder och husgerådsaker i sorglig oreda. De många husvilla familjerna sökte sig bäst de kunde in hos grannar och bekanta.

Mörkret föll på: ännu svepte ett töcken af blå rök öfver stranden, brandlukten var intensiv öfver hela den i lä om brandstället belägna delen af byn och elden i grushögarne slog ännu vid 10-tiden här och hvar upp igen i klar låga, erinrande om att faran ännu låg och lurade. Det behöfdes blott, att vinden, som under eftermiddagen svängt mellan V. och S. V., gingo öfver på sydkanten, och följderas deraf hade kunnat bli ytterligare olyckadigra.

När vår referent sent i går afton lemnade Dalarö, syntes man dock fullständigt vara herre öfver elden. Man kan vara glad öfver att branden under den häftiga stormen ej fick större utbredning. Särskildt hade man i det längsta befarat, att det starkt hotade badhuset skulle stryka med, något som lyckligtvis ej blef fallet.

Fortsättning på nästa sida.

Huru elden uppkom, derom vet man ännu ingenting med säkerhet. Det förmodas, att den föranledts af gnistor eller värme från ett skorstenör, som från hotellets kök ledde upp genom vinden. Enligt ett annat antagande skulle gnistor af stormen ha förts till hotellet från ångaren Dalaröström, som afgick kort före elden bröt ut. En tröstande omständighet i den sorgliga händelsen är, att intet människolif gick förlorat vid branden och att icke heller, det man ännu vet, någon kroppsskada inträffade.

Den förlust eldevådan förorsakat kunna vi för närvarande ej med vissnhet uppgifva. Hos bolaget Fenix voro brandförsäkrade fröken O. Hultmans lösegendom för 10,000 och hotellet för 15,000 kr. samt enkefru Carlströms för 3,000 kr., hvilken försäkring dock till största delen var rensäkrad, i Skandia voro försäkrade handlanden Olssons byggnader och lager för 48,000 kr., tullvaktmästaren Spegels byggnad för 3,000 kr. och enkefru Haddorpha för 2,000 kr. Hr Bergetröm hade ej sin egendom försäkrad.

Forts. Norrköpings Tidningar 1890-10-01.

Dalarö Hotell & Restaurant

Allm. Telef. Dalarö 3.

Octavi Hultman.

Stor eldsvåda.

Stockholm den 30 Sept kl. 2 e. m. Dalarö brinner. Hittills ha nedbrunnit apoteket, hotellet och ytterligare 6 hus. Stark blåst är rådande.

Stockholm den 30 sept. (Senare):

Eldsvåda utbröt i förmiddags i Dalarö hotell. Under stark storm ha hittills ödelagts 8 hus, deribland apoteket, ångbadhuset, vaktmästaren Stegels, Segerströms och enkefru Haddorpha gårdar. Kyrkan är starkt hotad.

En större eldsvåda rasade under den starka stormen i tisdags på Dalarö. Hotellet, apoteket, ångbadhuset och en del privata hus nedbrunno.

De flesta dagstidningarna skrev om branden på Dalarö 1890.

<https://tidningar.kb.se/>

Hufvudstaden.

Stor eldsvåda i Dalarö. Vid 10-tiden i förgår f. m. utbröt eld i Dalarö hotell. Elden spred sig inom det lätt brännbara huset med hastighet, så att det inom kort var lagdt i aska. Flera angränsande hus antändes. Sålunda blefvo apotekaren Stenströms, vaktmästaren Spegels och handlanden Olssons hussamt ännu flera andra lågornas rof.

På grund af den mycket starka blåsten antog elden en hotande karakter. Endast otillräckligt släckningsmateriel fans att tillgå. Stockholms brandchef ansåg sig icke ega rättighet att låta stadens ångspruta afgå till Dalarö, i synnerhet som den starka blåsten gjorde ett eventuellt eldsvådetillbud i Stockholm särdeles vådligt.

Det brunna hotellet var försäkradt i bolaget Sverige för 15,000 kr., men egaren, målaremästaren Joh. Eklund i Stockholm, gör dock en betydlig förlust.

Stor eldsvåda å Dalarö. Eldsvåda utbröt i tisdags förmiddags å Dalarö hotell. Under stark storm ödelades 9 hus, deribland apoteket, ångbadhuset, vaktmästaren Stegels och Segerströms och enkefru Haddorpha hus. Kyrkan var starkt hotad.

Den starka väststormen

rasade hela tisdagen med en sällsynt styrka. Besynnerligt nog hafva, så vidt man hittills vet, uågra större olyckor icke i följd af stormen inträffat, om man undantager den stora eldsvådan å Dalarö, som nog ej fått så stor utsträckning, ifall vädret varit lugnt: I Stockholm såg det dock vid

Stor eldsvåda å Dalarö.

12 gårdar nedbrunna.

I går f. m. vid 11-tiden telefonerades från Dalarö att eld utbrutit i Dalarö hotell, som inom kort var jemnad med marken. Efter hand inlupo underrättelser att elden gripit vidare omkring sig, och den orkanlika västsvdvesten som rasade var egnad att ingifva allvarliga farhågor för det ganska tätt bebyggda lilla samhället.

När Dagens Nyheter referent, som genast utrest till platsen för den hemska eldsolykan, anlände dit hade elden, lifligt understödd af den rasande stormen, redan fullbordat sitt förstörelseverk och 12 gårdar, boningshus och magasinsbyggnader, lågo redan i ruiner, bland hvilka eldtungorna ännu lekte sin hotande lek.

Elden började, som nämndt är, vid 11-tiden i hotellet, som inom få minuter stod i full låga. Ehuru hotellet ligger temligen isolerat hade snart det väldiga gnistregnet fört

Stor eldsvåda å Dalarö. Vid 10-tiden i tisdags förmiddag utbröt eld i Dalarö hotell. Elden spred sig inom det lätt brännbara huset med hastighet, så att det inom kort var lagdt i aska. Flere angränsande hus antändes. På grund af den mycket starka blåsten antog elden en hotande karaktär. Endast otillräckligt eldsläckningsmateriel fans att tillgå. Stockholms brandchef ansåg sig icke ega rättighet att låta stadens ångspruta afgå till Dalarö, i synnerhet som den starka blåsten gjorde ett möjligt eldsvådetillbud i Stockholm särdeles vådligt. Klockan 3 eftermiddagen ansågs elden begränsad. 12 hus hade blifvit lågornas rof. Hotellet var försäkradt i Fenix för 15,000 kr.

Tidningscitat: DN 1 oktober Stor eldsvåda å Dalarö. 1890 12 gårdar nedbrunna.

I går f.m. vid 11-tiden telefonerades från Dalarö att eld utbrutit i Dalarö hotell, som inom kort var jemnadt med marken. Efterhand inlupo underrättelser att elden gripit vidare omkring sig, och den orkanlika vestsydvesten som rasade var egnad att ingifva allvarliga farhågor för det ganska tätt bebyggda lilla samhället.

När Dagens Nyheters referent, som genast utreste till platsen för den hemska eldolyckan, anlände dit hade elden, lifligt understödd af den rasande stormen, redan fullbordat sitt förstörelseverk och 12 gårdar, boningshus och magasinbyggnader, lågo redan i ruiner, bland vilka eldtungorna ännu lekte sin hotande lek.

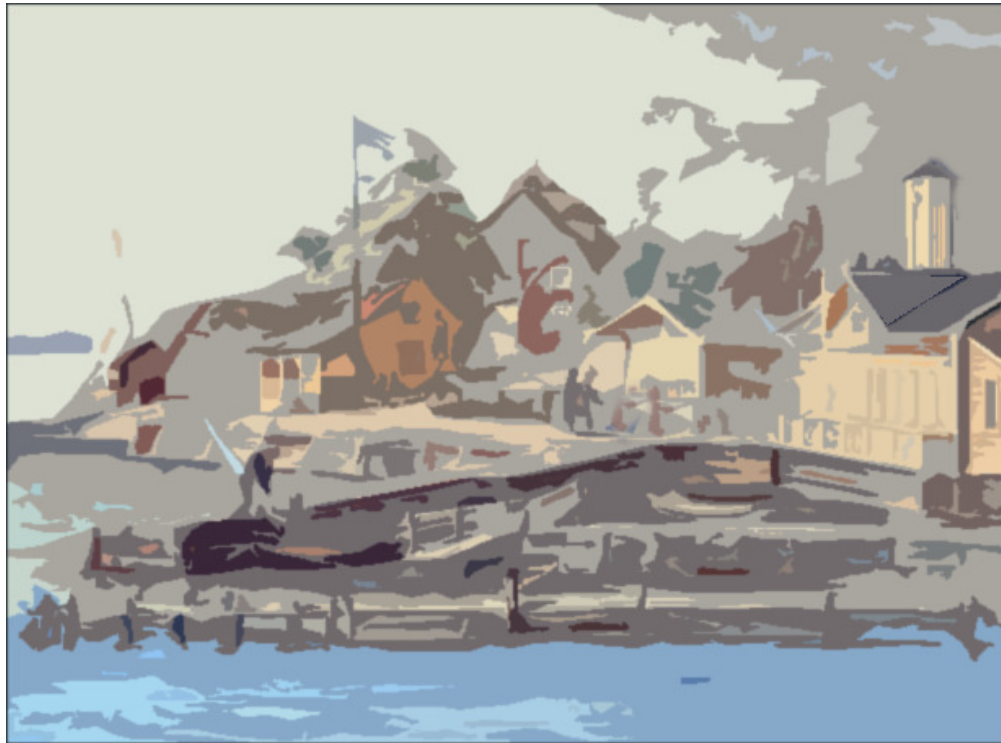
Elden började, som nämndt är, vid 11-tiden i hotellet, som inom få minuter stod i full låga. Ehuru hotellet ligger temligen isolerad hade snart det väldiga gnistregnet för det härjade elementet öfver vägen och inom otroligt kort tid var hela området mellan ångbåtsbryggan och Tullbron ett enda eldhaf. Det såg i detta ögonblick således olycksbådande ut för den lilla täcka villastaden. Om den rasande vinden droge sig än så lite in mot land vore hela byn oblidkeligt prisgifven åt den härjande elden.

Emellertid har från alla håll manskap skyndat till för att upptaga kampen mot det härjande elementet. Män, qvinnor och barn arbetade med förtviflans kraft för att om hem och härd. En spruta finnes på platsen och en mindre kommer snart till hjälp från Sandemar. Från lilla Dalarö kommer äfen folk och hästar de arbetande till hjälp. Resurserna är äro ej stora i förhållande till olyckans omfattning, men man lyckas ändå efter ihärdigt arbete att begränsa inom det ofvannämnda området. Gnistor hade fastnat i den gamla klockstapelns tak, som genast började brinna, och det såg hotande ut äfven den lilla träkyrkan bredvid. Man lyckades dock släcka elden i klockstapeln och kyrkan var räddad.

Vid ½5—tiden, då, som namdt är, vår referent anlände till platsen, syntes elden åter vilja friska upp. De arbetande vore uttröttade och ehuru de ännu med rök och blåst blodsprängda ögon sökte göra elden makten stridig märktes det dock att arbetet blef mattare i samma mån elden blef hotande. Då anlände vid ½6—tiden två bogserbåtar med förstärkning. Det var försäkringsbolagen Svea och Fenix som med fem präktiga sprutor från Ludvigsberg i grefvens tid kommo de nödställda till hjälp. Brandplatsen omgafs med sprutor och först nu kunde man med skäl anse elden fullt begränsad och faran öfverstånden.

Bland det nedbrunna gårdarne, af hvilka de flesta lära vara försäkrade i Fenix och Skandia märkas utom värdshuset, vaktmästaren Rymans, handlanden Olssons, Spegelska huset, fröknarna Östermans två hus, arbetskarlen Bengtssons hus, den lilla lotsstugan m.fl. Äfven en del av Tullbron brann upp och skulle helt säkert i sin helhet blifvit lågornas rof om man ej huggit sönder den samma, hvarigenom lågorna hejdades. Samtliga de nedbrunna husen, med undantag af ett af fröknarna Östermans, voro jemte lösöre, brandförsäkrade. Hotellet var försäkradt för 15.000 kr, och lösöret för 10.000 kr. En mängd husgeråd m. m. räddades.

Bilder från brandområdet före branden 1890

Akvarell målad av C. Wilhelm Blom
Fiskarhamnen 1879.

21 Hotellet	50 Ryman	
43 Bergström	49 Anders Olsson lager/butik	
44 Anders Olsson	45 Haddorf	47 Österman
46 Karl Johan Spegel		48 Österman

Två teckningar av Hanna Hirsch-Pauli som visar Fiskarhamnen 1876 .

När Hanna P. tecknade dessa var hon 12 år. Ur skissblock, privat ägo.

Hotellbryggan.

Brandområdet

Fiskarhamnen.

Se även DHF:s bildanalyser:

- A34** Artikel ur Dalarö sommarguide 1990. Dalaröbranden 1890 skriven av Seth Neuman och Efter branden skriven av Mårten Sterner.
- K14** Fiskarhamnen 18° 1 C. S. Hallbeck och andra äldre bilder från Fiskarhamnen.
- K217** Akvarell målad av C. Wilhelm Blom , Fiskarhamnen 18° 9.
- T348** Möte i municipalsamhället Dalarö 1899 om anskaffning av brandspruta.
- T303** Förbud för fyrverkeri utfärdas 1895, då man befärar upprepning av branden 1890.
- 3978** Återuppbyggnaden av Dalarö Hotell 1891.
- K47** Teckning av det brannskadade hotellet.
- 2673** Tidningsbilderna efter branden.
- K43** Hanna Paulis bilder från Fiskarhamnen 1876.
- K53** Målning: Vy från Dalarö Strandväg mot Hotellbryggan 1880.
- A75** Brandgator på Dalarö.

Övrigt:

- SC290** DHF:s redovisning -Dalarö brandvärn.
- A34** Artikel i Dalarö sommarguide 1990. Dalaröbranden 1890 och efter branden.
- A419** Bränder på Dalarö.
- Året Var** 1890 Branden.
- Året Var** 1890 Stadsplaneförslag upprättas eftersom branden 1890 ödelagt främst delarna kring hotellet
- Året var** 1891 Dalarö Hotell öppnar igen efter branden 1890.
- Året Var** 1895 En ny Brandordning fastställdes den 14 maj av dåtidens Länsstyrelse, kallad Landskansliet.
- Året var** 1899 Den första stadsplanen över Dalarö fastställs i konseljen Där bestämdes även om anläggning av brandgator till sjön.